

دکتر عبدالحمین زرین کوب

در گذشت استاد فرزانه

استاد دکتر عبدالحمین زرین کوب، ادیب مورخ اسلام شناس، ایرانشناس، محقق و نویسنده بزرگ معاصر، در ۲۷ اسفندماه ۱۳۰۱ شمسی در بروجرد، چشمه جهان گشود. تحصیلات ابتدایی را در همان شهر به پایان آورد. سپس در کنار تحصیل در دوره متوسطه، به تشویق و ترغیب پدر، که مردی متشرع و دیندار بود، اوقات فراغت را صرف فراگیری علوم دینی و حوزهای نمود؛ و ضمن تحصیل فقه و تفسیر و ادبیات عرب، به شعر عربی هم علاقه مند شد. گر چه تا پایان سال پنجم متوسطه، در رشته علمی تحصیل می کرد، با این حال کمتر کتاب تاریخ و فلسفه و ادبیاتی بود که به زبان فارسی منتشر شده باشد، او آن را در مطالعه نگرفته باشد. به دنبال تعطیل کلاس ششم متوسطه در تنهادبیرستان شهر، برای ادامه تحصیل به تهران رفت. اما این بار رشته ادبی را برگزید و در سال ۱۳۱۹ تحصیلات دبیرستانی را به پایان برد، و با وجود آنکه کتابهای سالهای چهارم و پنجم متوسطه ادبی را قبلاً نخوانده بود، در میان دانش آموزان رشته ادبی سراسر کشور، رتبه دوم را به دست آورد.

در آذرماه سال ۱۳۲۰ که بعد از حادثه شهریور همان سال، دانشگاه مجدداً افتتاح شده بود، در امتحان ورودی دانشکده حقوق شرکت کرد؛ و با آنکه پس از کسب رتبه اول، در دانشکده ثبت نام هم کرده بود، اما به الزام پدر، ناچار به ترک تهران شد. در همان ایام،

روز چهارشنبه ۲۴ شهریور ۱۳۷۸ جامعه علمی کشور با واقعه تاسفبار درگذشت استاد فرزانه، محقق عالی قدر و ایران شناس بزرگ دکتر عبدالحمین زرین کوب مواجه گشت. ایشان در طول ۷۷ سال زندگی پربرکت خود آثار فراوان و ارزشمندی درباره تاریخ و ادبیات پدیدآوردند و گروه کثیری از محققان را تربیت کردند. خدمات ایشان به فرهنگ این مرز و بوم و آوازه جهانی آن شادروان بر آن پایه است که احتیاج به تذکر و تکرار ندارد. بدون شک درگذشت آن نویسنده و دانشمند بزرگ ضایعه ای عظیم برای کشور ما به شمار می آید. قلم شیوا، گستردگی دانش، احاطه شگفتانگیز بر تاریخ و ادبیات ایران، اخلاق پسندیده، عشق به ایران و اسلام دهها خصلت برجسته و پسندیده آن مرحوم از وی انسانی به تمام معنای کلمه و دانشمندی جامع ساخته بود. کتاب ماه تاریخ و جغرافیا این ضایعه اسفناک را به جامعه علمی کشور تسلیت عرض نموده و امیدوار است که بتواند در آینده ویژه نامهای را جهت آن زنده یاد تبارک ببیند.

در اینجا جهت بزرگداشت یاد و نام آن شادروان زندگی نامه کوتاه و گزارشی از آثار ایشان که چندی قبل توسط انجمن آثار و مفاخر فرهنگی عرضه شده بود به خوانندگان محترم عرضه می گردد.

علی اکبر دهخدا که ریاست دانشکده حقوق را به عهده داشت، از اینکه چنین دانشجوی فاضلی را از دست می‌دهد، اظهار تاسف کرده بود. بنابراین زرین کوب به زادگاه خود بازگشت، و در خرم‌آباد و بعد در بروجرد به کار معلمی پرداخته کاری که به تدریج علاقه جدی بدان پیدا کرد و به قول استاد، عشق دوران زندگی او شد. در دوران معلمی، از تاریخ و جغرافیا و ادبیات فارسی گرفته، تا عربی و فلسفه و زبان خارجی، و حتی ریاضی و فیزیک و علم‌الهیات، همه را تدریس کرد؛ و این همه، البته حوزه وسیع مطالعات و زمینه‌های گسترده فکری او را حتی از روزگار جوانی، نشان می‌دهد.

در ایام تحصیل در تهران، نزد حاج شیخ ابوالحسن شعرانی به تلمذ پرداخت و با مباحث حکمت و فلسفه، آشنایی بیشتر یافت. از همان روزگار، با فلسفه‌های معاصر غربی نیز آشنا شد و بعد به مطالعه در باب تصوف نیز علاقه‌مند گردید. استاد که از قبل، با زبان‌های عربی، فرانسوی و انگلیسی آشنا شده بود، در سال‌های جنگ دوم جهانی، با کمک بعضی از صاحب‌منصبان ایتالیایی و آلمانی که در آن ایام در ایران به سر می‌بردند، به آموزش این دو زبان پرداخت. در سال ۱۳۲۳ نخستین کتاب او به نام «فلسفه شعر یا تاریخ تطور شعر و شاعری در ایران» در بروجرد منتشر شد. در حالی که در این هنگام، حدود چهار سال یا کمی بیشتر از تاریخ تألیف کتاب می‌گذشت.

سرانجام اشتیاق به تحصیل، بار دیگر او را به دانشگاه کشاند. در سال ۱۳۲۴، پس از آنکه در امتحان ورودی دانشکده علوم معقول و منقول، و دانشکده ادبیات - هردو - حایز رتبه اول شده بود، وارد رشته ادبیات فارسی دانشگاه تهران شد. به هر تقدیر، عبدالحسین زرین کوب در سال ۱۳۲۷ به عنوان دانشجوی رتبه اول، از دانشگاه فارغ‌التحصیل شد و سال بعد وارد دوره دکتری رشته ادبیات دانشگاه تهران گردید. وی که از زمان شروع تحصیلات دانشگاهی، به عنوان دبیر دبیرستان‌های تهران به تدریس پرداخته بود، از سال ۱۳۲۸، سردبیری مجله هفتگی مهرگان را نیز عهده‌دار شد که با وجود وقفه‌هایی، این کار مطبوعاتی تا پنج سال تداوم یافت.

در ۱۳۳۰ در کنار علمی دیگر از فضایی عصر همچون عباس اقبال آشتیانی، سعید نفیسی، محمد معین، پرویز ناتل خانلری، غلامحسین صدیقی و عباس زرین کوب، برای مشارکت در طرح ترجمه مقالات دایره‌المعارف اسلام (EI) طبع هلند، دعوت شد؛ کاری که به هر حال ناتمام ماند، اما برای استاد تجربه مفیدی شد که بعدها آن را در کار تألیف مقالات مربوط به ویرایش جدید دایره‌المعارف اسلام (EI) و نیز دایره‌المعارف فارسی (زیر نظر دکتر غلامحسین مصاحب)، به کار آورد.

پس از ازدواج با دکتر قمر آریان همدرس دانشکده (۱۳۳۳ ش)، در سال ۱۳۳۴ از رساله دکتری خود، با عنوان «نقد الشعر، تاریخ و اصول آن» که زیر نظر بدیع‌الزمان فروزانفر تألیف شده بود، با موفقیت دفاع کرد. پس از مدت کوتاهی، از سوی استاد فروزانفر، برای تدریس در دانشکده علوم معقول و منقول دعوت شد و در سال ۱۳۳۵ با رتبه دانشیاری، کار خود را در دانشگاه تهران آغاز کرد، و به تدریس تاریخ اسلام، تاریخ ادیان، تاریخ کلام و مجادلات فرق، تاریخ تصوف اسلامی و تاریخ علوم پرداخت. در همین سال، برای مدت کوتاهی نیز امور مربوط به انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب را به عهده گرفت. پس از دریافت رتبه استادی دانشگاه تهران (۱۳۳۹ ش)، دکتر زرین کوب چندی نیز در دانشسرای عالی تهران، و دوره دکتری ادبیات فارسی دانشگاه تهران، و نیز در دانشکده هنرهای دراماتیک به فاضله پرداخت. مدتی هم در مؤسسه لغت فرانکلین، با مجتبی مینوی به همکاری مشغول شد. در این میان یک‌چند سردبیری مجله راهنمای کتاب را پذیرفت (۱۳۴۲

ش)، و فصل خاصی برای ارائه ادبیات معاصر ایران، در مجله به وجود آورد. با این حال، همکاری وی با نشریات ادواری داخلی، بدینجا محدود نمی‌شود و فعالیت‌های علمی استاد در انتشار مجلاتی همچون سخن، یغما، جهان‌نو، دانش، علم و زندگی، مهر، و فرهنگ ایران زمین، چشمگیر است.

در سال‌های ۱۳۴۷ تا ۱۳۴۹ در آمریکا به عنوان استاد میهمان در دانشگاه‌های کالیفرنیا و پرینستون به تدریس تاریخ ایران و تاریخ تصوف پرداخت؛ اسپانیایی‌بهره جست. پس از بازگشت به ایران (۱۳۴۹ ش)، استادیبه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران انتقال یافت و در دو گروه تاریخ و ادبیات مشغول به کار شد. در فاصله سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۵۶، وی مدیریت گروه ادبیات فارسی دانشگاه تهران را پذیرفت. در این دوره کوتاه یک ساله، برنامه جدیدی برای گروه ادبیات تنظیم نمود، که تهیه آن مدت چندین ماه به طول انجامید و در آن، از تمام برنامه‌های مشابه در گروه‌های ادبیات، در دانشگاه‌های بزرگ جهان استفاده شد. اما پس از کناره‌گیری دکتر زرین کوب از مدیریت گروه، اجرای این برنامه هم، به فراموشی سپرده شد، و تنها چیزی که از این برنامه، تاکنون باقی مانده، امتحان جامع دوره دکتری است. وی در سال‌های ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۲ در فرانسه به سر برده است که حاصل آن، تحقیقات و تبعات دقیق در باب آثار مولوی است. در سال‌های اخیر نیز، سازمان نقشه‌برداری کشور برای تدوین «اطلس تاریخ ایران»، و مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی هر یک به نوبه خویش، همکاری استاذ زرین کوب را برای خود غنیمتی گرانها یافتند. در تمام این سال‌ها، دکتر زرین کوب عمر خود را به مطالعه و تدریس و تحقیق و تألیف گذرانده و با سادگی‌ستی، هیچ‌گاه خود را گرفتار وسوسه اشتغال به کارهای غیر علمی نساخت. دهها و دهها کتاب و مقاله که در رشته‌های مختلف از آن زنده‌یاد نشر

یافته، نشان می‌دهد که این دانشور بی‌ملاط و خستگی‌ناپذیر، هرگز از راهی که برگزیده، منحرف نشده است. سفرهای علمی متعدد استاد به اروپا، آمریکا، جمهوری‌های شوروی (سابق)، هند پاکستان و کشورهای عربی، در دیدار از کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مؤسسات علمی، و تهیه عکس از بعضی نسخه‌های خطی فارسی و عربی گذشته است. طی همین سفرها، وی با جمعی از دانشمندان و نویسندگان بزرگ ایرانی و خارجی آشنایی نزدیک یافت؛ که به غیر از سید محمدعلی جمال‌زاده، آقابزرگ علوی، و تورخان گنجشاهی در میان فضایی ایرانی؛ باید از هانری ماسه، ولادیمیر مینورسکی، گوستاو فن گرونه باوم، هرولد بیلی، والتر برونو هینتکه‌فیلیپ حتی، برنارد لویس، والتر هیتس، ولفگانگ لنتس، برتولد اشپولر، یوزف شاخه کلود کاهن، ژیلبر لازار، هلموت ریتر، و الساندرو باوسانی نام برد. دکتر زرین کوب در بسیاری از مجامع و مجالس علمی جهانی شرکت جست و به عنوان نماینده ایران، به ایراد سخنرانی پرداخت. از این میان، پنجمین کنگره اسلامی در بغداد، بیست و ششمین کنگره بین‌المللی شرق‌شناسان در دهلی‌نو، کنگره بین‌المللی علوم تاریخی در وین، کنگره تاریخ ادیان در ژنو، مجلس بزرگداشت حافظ شیرازی در دوشنبه تاجیکستان، کنگره بزرگداشت نظامی گنجوی در ایتالیا و بعداً در آمریکا، مجمع عمومی سردبیران طرح تاریخ تمدن اقوام آسیای مرکزی در پاریس، کنگره بزرگداشت مولوی در مونیخ، کنگره جهانی بزرگداشت خواجوی کرمانی در کرمان، و کنگره همکاری‌های اقوام آسیای مرکزی در تهران، تنها تعدادی از این مجالس را شامل می‌شود.

ذهن خلاق، حافظه فوق‌العاده، دانش وسیع و حیرت‌آور، و قلم توانای استاد، برای دانشمندان و پژوهشگران خارجی نیز به خوبی شناخته شده است، تا آنجا که از او برای تألیف فصلی از تاریخ ایران دانشگاه کمبریج (ج ۴)، و تألیف مقالات متعدد در طبع

در فاصله سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۵۶

وی مدیریت گروه ادبیات فارسی
دانشگاه تهران را پذیرفت.

در این دوره کوتاه یک ساله، برنامه جدیدی
برای گروه ادبیات تنظیم نمود،
که تهیه آن مدت چندین ماه به طول انجامید و
در آن، از تمام برنامه‌های مشابه
در گروه‌های ادبیات در دانشگاه‌های بزرگ جهان
استفاده شد.

جدیددایره‌المعارف اسلام (چاپ هلند)، دعوت به عمل آمد.
به علاوه، وی به عنوان پژوهشگر بزرگ آثار مولانا جلال‌الدین، در
کنگره مونیخ که برای بزرگداشتین عارف و شاعر بزرگ ایرانی
برگزار شده بود (۱۳۷۴ش)، به عنوان دبیر ایرانی کنگره انتخاب
شد.

حوزه وسیع مطالعات استاد، در تاریخ، فلسفه، ادبیات، تصوف
و عرفان، و تاریخ ادیان خلاصه نمی‌شود. آشنایی با معارف قدیم و
جدید علوم اسلامی، و روش‌های تحقیق نوین، و فراگیری زبان‌های
باستانی ایران، از وی یک دانشمند جامع‌الاطراف ساخت. چنانکه
علاقه او به مطالعه و تحقیق در باب تاریخ‌پایستایی ایران، سبب شده
است که در مجموعه کتاب‌های «تاریخ مردم ایران» و «روزگاران
ایران» در زمینه تاریخ ایران قبل از اسلام، پژوهش‌های جالب‌توجهی
را ارائه دهد.

فهرست آثار

۱. کتابها

(تالیف و ترجمه)

۱۳۲۲ فلسفه شعر، یا تاریخ تطور شعر و شاعری
در ایران. بروجرد، چاپخانه لایوان، ۸۰ ص.

۱۳۲۶ بنیاد شعر فارسی، اثر دار مستتر. [ترجمه] دانشنامه.
ش ۸۸-۱۳۲ [یا عنوان «منابع شعر پارسی»].

* چاپ دوم. تهران، ۱۳۲۷.

* نقش بر آب: ۲۲۸-۲۶۴.

۱۳۲۸ ادبیات فرانسه در قرون وسطی. تالیف و ل.
سولنیه. [ترجمه] تهران، مجموعه چه می‌دانم. ش ۲۸، رقی،
۱۵۷ ص.

* چاپ دوم، ش ۳۲، ۱۴۲ ص.

* ادبیات فرانسه در دوره رنسانس. تالیف و ل. سولنیه.
تهران، جیبی، ۱۴۱ ص.

* این دو مجلد اخیر، با تجدیدنظر و اصلاحات در یک مجلد
و به نام «ادبیات فرانسه در قرون وسطی و رنسانس» چاپ شده.
تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۷، ۳۰۴ ص.

۱۳۲۹ متافیزیک. تالیف فلیسین شاله [ترجمه] و تعلیقات
و اشارات. تهران، رقی، ۹۳ ص.

۱۳۳۰ دو قرن سکوت (سرگذشت حوادث و اوضاع تاریخی
ایران در دو قرن اول اسلام از حمله عرب تا ظهور دولت طاهریان).
تهران، انتشارات جامعه‌لیسانسیه‌های دانش‌سرای عالی، ۱۵۰
ص.

* چاپ ۸، تهران ۱۳۶۲.

۱۳۳۲ شرح قصیده ترسانیه خاقانی تالیف مینورسکی.
ترجمه و با تعلیقات و تصحیحات، ضمیمه فرهنگ ایران زمین،
۱۳۳۲ (س ۱ ص ۱۱۱-۱۸۸).

* چاپ ۲، تبریز، سروش، ۱۳۴۸، ۱۱۴ ص.

۱۳۳۵ قرائت فارسی و تاریخ ادبیات، برای سال چهارم
و پنجم دبیرستانها. تهران، شرکت سهامی انتشار کتب درسی.
چاپ اول، دو جلد [با همکاری چهار نفر از دانشمندان]. فارسی و
دستور زبان. برای دوره اول دبیرستانها. تهران، شرکت سهامی
انتشار کتب درسی. چاپ اول، در سه جلد [با همکاری چهار نفر
از دانشمندان].

۱۳۳۷ فن شعر. اثر ارسطو، تهران، بنگاه ترجمه و نشر
کتاب، ش ۵۸، مجموعه آثار فلسفی، ش ۶ رقی، رقی، ۲۴۲
ص.

* چاپ ۲، ۱۳۴۲، ۲۴۵ ص.

۱۳۳۸ نقد ادبی (جستجو در اصول و طرق و مباحث نقادی
یا بررسی در تاریخ نقد و نقادان). تهران، بنگاه نشر اندیشه،
وزیری، ۵۸۹ ص.

* چاپ ۲، با اضافات و تجدیدنظر، در دو جلد تهران، امیرکبیر،
۱۳۵۴.

* چاپ ۵، ۱۳۷۳، دو جلد در یک جلد

* نقد ادبی از سوی دانشگاه علیگر هند به اردو ترجمه شد.
۱۳۴۲ ارزش میراث صوفیه. تهران، اداره مجله بنما،
وزیری، ۱۱۴ ص.

* چاپ ۷، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۳، ۳۱۶ ص.

۱۳۴۳ تاریخ ایران بعد از اسلام. [تهران] وزارت آموزش
و پرورش، اداره کل نگارش، وزیری، ۱۹۸+۱۸ ص.

* چاپ ۷، امیرکبیر، ۱۳۷۳.

* با کاروان حله: مجموعه نقاد ادبی. [شامل ۳۰ گفتار] تهران،
آریا، ش ۱، وزیری، ۲۶+۲۶۷ ص.

* چاپ ۶، با تجدید نظر در جاهای سابق و افزودن ده گفتار
تازه، تهران، علمی، ۱۳۷۰، ۴۵۷ ص. [چاپ‌های بعدی از روی این
چاپ است].

* چاپ ۹، تهران، سخن، ۱۳۷۳.

* این کتاب به نام «گلستان عجم» و وسیله
محمدنور محمدخان و کلثوم فاطمه سید به زبان اردو ترجمه شده
(اسلام آباد، ۱۹۸۵ م).

۱۳۴۵ دایره‌المعارف فارسی. تالیف غلامحسین
مصاحب. تهران، فرانکلین، ۱۳۴۵، دو جلد [بیشتر مقالات: تاریخ
ایران بعد از اسلام؛ تصوف؛ کلام؛ تاریخ تمدن؛ فزوق اسلام؛ معرفی
کتابهای فارسی و عربی؛ شعرا و نویسندگان فارسی و عربی زبان
که در این دایره‌المعارف آمده به قلم دکتر زرین کوب است].

۱۳۴۶ شعری دروغ، شعری نقاب (شامل بحث در فنون
شاعری، سبک و نقد شعر فارسی با ملاحظاتی تطبیقی و انتقادی
راجع به شعر قدیم و شعر امروز). تهران، سازمان چاپ و انتشارات
احمد علمی، وزیری، ده+۳۳۷ ص. با تجدیدنظر، ۱۳۷۱.

* یامناد اسلام (داستان آغاز اسلام و انتشار آن تا پایان دولت
اموی). تهران، انتشارات صائب، رقی، ۳۳۴ ص.

* چاپ ۶، امیرکبیر، ۱۳۶۹.

۱۳۴۷ تکدرخت. قصه رمزی و فلسفی. تهران، انتشارات
مجله بنما، ۲۶ ص.

* تجدید چاپ، تشرگواه، ۱۳۷۳، ۵۰ ص.

۱۳۴۸ کارنامه اسلام. [تهران]. شرکت سهامی انتشار،
ش ۱۰۰، وزیری، با مقدمه احمد آرام، ۲۲+۲۴۴ ص.

* چاپ ۴، تهران، ۱۳۶۹.

۱۳۴۹ * از کوچه زندان (درباره زندگی و اندیشه حافظ).
تهران کتابهای جیبی [با همکاری فرانکلین]، رقی، دوازده +
۲۳۹ ص. چاپ ۱۰، ۱۳۷۵.

Persian Sufism ts Historical
Perspective, Iranian Studies, III ۱۷۰.*

۱۳۴۹ * یادداشتها و اندیشهها، (شامل ۳۴ مقاله). به
کوشش عنایت‌الله مجیدی. تهران، کتابخانه مطهری، ۲۱+۴۳۲
ص.

۱۳۵۱ * فرار از مدرسه. درباره زندگی و اندیشه امام غزالی.
تهران، انجمن آثار ملی، ۴۲۰ ص.

* چاپ ۳، تهران، ۱۳۶۴ [کتاب فرار از مدرسه به نام «الفارار
من المنرسه» به عربی ترجمه شده (بیروت، دارصادر)].

* نه شرقی نه غربی - استاسی [شامل ۳۴ مقاله]. تهران،
امیرکبیر، ۶۹۴ ص.

* چاپ ۴، تهران، ۱۳۷۵.

۱۳۵۴ * تاریخ در ترازو. تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۴، ۳۳۳ ص.

* چاپ ۲، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲، ۳۳۳ ص.

۱۳۵۶ * از چیزهای دیگر [۱۱۹ مقاله]. تهران، جاویدان،

* چاپ ۳، اساطیر، ۱۳۷۱.

۱۳۷۵ * ارسطو و فن شعر. ترجمه و تجدیدنظر شده متن
ارسطو، با مقدمه مفصل در احوال و آثار و اندیشه ارسطو، تهران.

* چاپ ۲، تهران، ۱۳۶۸.

* جستجو در تصوف ایران. تهران.

* چاپ ۵، تهران، ۱۳۷۰.

۱۳۵۸ * نقد ادبی. تالیف زرین کوب و حمید زرین کوب.
تهران، آموزش و پرورش. برای سال چهارم آموزش متوسطه
عمومی رشته فرهنگ و ادب، ۱۴۶ ص.

* چاپ ۲، تهران ۱۳۶۱، ۱۴۶ ص.

* تهران، دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۱، ۲۴۰ ص.

* چاپ بعدی، تهران، ۱۳۷۲، ۲۴۰ ص.

۱۳۶۲ * دنباله جستجو در تصوف ایران. تهران، امیرکبیر،
۴۱۲ ص.

* چاپ ۴، تهران، ۱۳۷۶.

۱۳۶۳ * با کاروان اندیشه [شامل ۹ مقاله]، مقالات و اشارات
در زمینه اندیشه و اخلاق. تهران، امیرکبیر، ۴۲۶ ص.

* چاپ ۲، تهران، ۱۳۶۹.

* سیری در شعر فارسی: بحثی انتقادی در شعر فارسی و
تحول آن با نمونه‌هایی از شعر شاعران، و جستجویی در اقوال ادبا و
تذکره نویسان. تهران، نوین، ۶۰۰ ص.

* چاپ ۳، تهران، علمی، ۱۳۷۱.

۱۳۶۴ * سرئی: نقد و شرح تحلیلی و تطبیقی مثنوی. تهران،
علمی، دو جلد.

* چاپ ۶، تهران، ۱۳۷۴.

۱۳۶۵ * دفتر ایام، مجموعه گفتارها، اندیشه‌ها و جستجوها.
[شامل ۲۰۰ گفتار] تهران، علمی، ۳۹۱ ص.

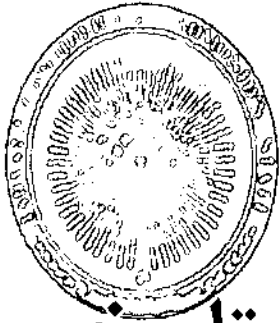
* چاپ ۳، تهران، ۱۳۷۴.

۱۳۶۴ * تاریخ مردم ایران، ایران قبل از اسلام. تهران،
امیرکبیر، ج ۱، ۶۰۸ ص.

* چاپ ۲، تهران، ۱۳۶۸.

۱۳۶۵ * تاریخ مردم ایران، از پایان سلسلتیان تا پایان آل بویه.
تهران، امیرکبیر، ج ۲، ۵۹۱ ص.

گزارشی کوتاه از برگزاری

مجمع علمی تمدن، تاریخ و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی فرهنگ سامانیان

دانشگاه فردوسی مشهد و مرکز خراسان شناسی

مشهد ۲۲-۲۰ مرداد ۱۳۷۷

در جهت شناخت بهتر و بیشتر اوضاع تاریخی و فرهنگی عصر سلسله ایرانی تبار سامانی و با هدف گسترش ارتباطات فرهنگی و همبستگی میان ملت‌های پارسی زبان منطقه «مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان» صبح روز چهارشنبه بیستم مرداد ماه سال جاری در محل تالار ابن سینا در شهر مشهد مقدس برگزار گردید. این مجمع با حضور جمعی از مقامات سیاسی (از جمله وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی ایران، وزیر فرهنگ جمهوری تاجیکستان، معاون وزارت خارجه جمهوری تاجیکستان، استاندار خراسان و...) و قریب یکصد تن از محققان و اندیشمندان کشورهای ایران، تاجیکستان، روسیه، ازبکستان، ترکمنستان و افغانستان، پس از نواختن سرود ملی جمهوری اسلامی ایران و تلاوت آیاتی چند از قرآن مجید آغاز به کار کرد.

بعد از اعلام برنامه‌ها آقای مهرعلیزاده استاندار خراسان در باب اهمیت خراسان و بویژه شهر مشهد مقدس در ارتباط با تبادلات فرهنگی سخنرانی کرد و سپس پیام فرهنگستان زبان و ادب فارسی خطاب به «مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان» بوسیله آقای دکتر محقق قرائت شد. آنگاه وزیر فرهنگ تاجیکستان (آقای باباخان محمداف) که ریاست هیات تاجیکی شرکت‌کننده در این مجمع علمی را به عهده داشت، راجع به اوضاع علمی و فرهنگی قلمرو سامانیان و نقش فرهنگ و زبان فارسی - تاجیکی در پیوند میان ملل پارسی زبان به سخنرانی پرداخت.

پس از آن آقای علی اصغر شعر دوست، دبیر «مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان» در مورد نحوه برگزاری این مجمع که به همت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری دانشگاه فردوسی مشهد و مرکز خراسان شناسی صورت پذیرفت گزارشی ارائه داد. سپس شاعره تاجیک خانم گلرخسار صفی‌آوا به قرائت شعری در مورد شاهنامه فردوسی پرداخت. همچنین آقای دکتر سید محمود انوار اشعاری متناسب با موضوع مجمع قرائت کرد. آنگاه آقای دکتر سید عطاءالله مهاجرانی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی به ایراد سخنرانی پرداخت. وی در سخنرانی خویش راجع به تلفیق دیانت و ملیت در دوره سامانیان و ایجاد تعادل بین آن دو صحبت کرد و از گسترش دانش در همه رشته‌ها در دوره سامانی سخن به میان آورد. دکتر مهاجرانی با مقایسه دوره سامانی و عهد

- * چاپ ۴، تهران، ۱۳۷۳.
- * ۱۳۶۶ * بحر در گوزه، نقد و تفسیر قصه‌ها و تمثیل مثنوی. تهران، علمی، ۶۱۶ ص.
- * چاپ ۶، تهران، ۱۳۷۴.
- * ۱۳۶۸ * نقش بر آب، به همراه جستجویی چند در باب شعر حافظ، گلشن راز، گذشته نثر فارسی، ادبیات تطبیقی با اندیشه‌ها، گفت‌وگوها و خاطره‌ها. تهران، معین.
- * چاپ ۳، تهران، سخن ۱۳۷۵، ۵۹۱ ص.
- * ۱۳۶۹ * در قلمرو وجدان: سیری در عقاید، ادیان و اساطیر. تهران، علمی، ۶۱۱ ص.
- * چاپ ۲، سروش ۱۳۷۵، ۶۶۴ ص. افزوده این چاپ فصل: «وورد به روشنی - ادبیات دینی».
- * ۱۳۷۰ * پله پله تا ملاقات خدا، درباره زندگی و اندیشه و سلوک مولانا جلال‌الدین. تهران، علمی.
- * چاپ ۹، تهران، ۱۳۷۵.
- * ۱۳۷۲ * پیر گنجه، در جستجوی ناکجا آباد: درباره زندگی، آثار، اندیشه نظامی. تهران، سخن، ۳۵۹ ص.
- * آشنائی با نقد ادبی. تهران، سخن. چاپ ۲، ۱۳۷۴.
- * ۱۳۷۳ * روزگاران ایران، گذشته باستانی ایران. تهران، سخن، ج ۱، ۳۰۲ ص.
- * چاپ ۳، تهران، ۱۳۷۵، ۳۰۲ ص.
- * ۱۳۷۵ * روزگاران، از پایان ساسانیان تا پایان تیموریان. تهران، سخن، ج ۲، ۳۸۵ ص.
- * روزگاران دیگر، از صفویه تا عصر حاضر، تهران، سخن، ج ۳، ۳۱۲ ص.
- * از گذشته ادبی ایران، مروری بر نثر فارسی، سیری در شعر فارسی با نظری بر ادبیات معاصر. تهران انتشارات بین‌المللی الهدی، ۵۸۸ ص.
- * ۱۳۷۶ * حکایت همچنان باقی. [شامل ۳۴ مقاله] تهران، سخن، ۵۰۷ ص.

دیگر آثار مرحوم دکتر زرین کوب

- * از نی‌نامه، گزیده مثنوی معنوی. با همکاری دکتر قمر آریان. تهران، انتشارات سخن.
- * زندگی و اندیشه سعدی. تهران، انتشارات سخن.
- * نردبان شکسته. بازسازی قسمتی از نردبان آسمان بر اساس قسمتی از یادداشت‌ها، تهران، انتشارات سخن.
- * شعله طور، نگاه دیگر بر زندگی و اندیشه حلاج.
- * ادبیات فراتسه در دوران کلاسیک، ترجمه از مجموعه چه می‌دانم، پایان ترجمه ۱۳۲۹.
- * انسان الهی، درباره زندگی و شخصیت علی بن ابی طالب علیه السلام. پایان تحریر، اردیبهشت ۱۳۵۷.
- * اسلام در نقش فرهنگ و سیاست، درباره زندگی سیدجمال‌الدین اسدآبادی، پایان تحریر اسفند ۱۳۵۶.
- * نردبان آسمان، شامل سه مجلد در پایان کتاب ماه تاریخ و جغرافیا بار دیگر یاد و نام آن زنده‌یاد را گرامی می‌دارد.
- روحش شاد باد.